

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДУ ЯК ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

О. М. Юхимюк

Ключовими структурними елементами правового статусу суду є: правові принципи організації та діяльності судів; правосуб'єктність судів; форми та методи їх діяльності; гарантії діяльності судів; порядок їх утворення та припинення діяльності. Юридична відповідальність в структурі правового статусу суду як органу державної влади практично відсутня.

Ключові слова: суд, правовий статус, юридична відповідальність

В сучасній юридичній літературі увага переважно приділяється структурі правового статусу індивіда, тоді як структура правового статусу органу державної влади розглядається рідше. Однак, застосування категорії «правовий статус» стосовно національних меншин, об'єднань громадян, засобів масової інформації, органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та адміністративно-територіальних одиниць, дозволяє зробити припущення про певні спільні елементи їх структури. На основі цього доцільно застосовувати аналогію при аналізі структури правового статусу суду як органу державної влади.

В структурі правового статусу різних суб'єктів владних відносин, заснованих на правових нормах, виокремлюють наступні елементи: порядок формування та припинення діяльності; компетенція (функції та повноваження); правосуб'єктність; принципи організації та діяльності; юридичні гарантії; юридична відповідальність тощо.

Безумовно кожен з вищенаведених елементів є важливим, а всі вони у своїй сукупності покликані відображати юридичну природу правового статусу того чи іншого носія владних повноважень. Ключовими

структурними елементами правового статусу суду є: правові принципи організації та діяльності судів; правосуб'єктність судів; форми та методи їх діяльності; гарантії діяльності судів; порядок їх утворення та припинення діяльності.

Окрему дискусію викликає віднесення юридичної відповідальності до структури правового статусу суду. Питання юридичної відповідальності органів влади, в тому числі судів, є актуальним і з точки зору побудови демократичної соціальної правової держави, і з позицій структури правового статусу судів.

Досить часто суди визнаються суб'єктами правовідносин, пов'язаних з юридичною відповідальністю, в контексті здійснення ними цивільного, кримінального, адміністративного чи господарського судочинства. Проте визнання за судами статусу суб'єкта юридичної відповідальності, тобто суб'єкта, до якого можуть бути застосовані заходи державного примусу організаційного, майнового, фінансового чи іншого характеру за неправомірні дії чи бездіяльність, практично відсутнє.

Оскільки суди виступають носіями державної (судової) влади, їх юридичну відповідальність можна розглядати як юридичну відповідальність суб'єктів владних повноважень. Проте, в теорії права та в галузевому законодавстві про безпосередню юридичну відповідальність судів не йдеться, при цьому увага акцентується лише на юридичній відповідальності суддів зазначених судів.

Одним з ключових принципів юридичної відповідальності є принцип законності, який полягає в тому, що юридична відповідальність настає за наявності складу правопорушення, за фізичні діяння, за суспільно шкідливі, і як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою, за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону, за власні діяння правопорушника, відповідно до процесуальних норм, за рішенням компетентних органів, котрі визначені законом [1, с. 466].

Виходячи з принципу законності, для притягнення будь-якого з судів

необхідний склад правопорушення, який би передбачав саме такого суб'єкта правопорушення, а також процесуальні норми, на підставі яких суд можна було б притягнути до юридичної відповідальності, та державний орган, до компетенції якого б належало таке повноваження. В зв'язку з відсутністю зазначених елементів, можемо констатувати неможливість притягнути суд до юридичної відповідальності.

Дана точка зору підтверджується загальноприйнятою позицією про те, що правосуб'єктність державних органів, в тому числі судів, є спеціальною і залежить виключно від тих повноважень та функцій (тобто, компетенції), які для них визначив законодавець, обмежується тими цілями і завданнями, заради яких вони створюються, а самі державні органи зобов'язані діяти в її межах. Тож підстави та порядок притягнення судів до юридичної відповідальності, зокрема, в законодавстві України фактично відсутні.

Проте вважаємо за потрібне наголосити ще на одному аспекті юридичної відповідальності судів. За галузями права розрізняють такі види юридичної відповідальності, як конституційно-правову, адміністративну, цивільно-правову, трудову (дисциплінарну та матеріальну), кримінальну.

Особливої уваги вимагає конституційно-правова відповідальність судів. Конституційно-правова відповідальність – це передбачений нормами конституційного права вид соціальної та юридичної відповідальності, що існує у сфері конституційно-правових відносин, характеризується наявністю специфічних суб'єктів, механізму реалізації та санкцій і полягає у примусовому перетерплюванні заходів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект), та у відповідальному стані зобов'язаного суб'єкта (позитивний аспект), є найважливішою гарантією реалізації та захисту конституції [2, с. 39-40].

Конституційно-правова відповідальність має як загальні характеристики, що притаманні юридичній відповідальності, так і власні особливі риси. До загальних характеристик юридичної відповідальності належать наявність складу правопорушення, суспільно небезпечне діяння та

його шкідливі наслідки, наявність правової норми, що передбачає юридичну відповідальність та визначає порядок притягнення до неї. Специфічним властивостями конституційно-правової відповідальності є: застосування санкцій, напряду визначених Конституцією України; вид і міра покарання мають бути передбачені Конституцією України; конституційно-правові санкції не мають аналогів у інших галузях права (імпічмент, відставка, розпуск); застосовується виключно до спеціальних суб'єктів, передбачених Конституцією України; виступає правовою гарантією суспільних відносин, визначених Конституцією України.

При цьому необхідно розрізняти власне конституційно-правову відповідальність, поняття та ознаки якої названі вище, та відповідальність за порушення норм конституційного законодавства.

Конституційно-правова відповідальність має ретроспективний та позитивний аспекти. Ретроспективна (негативна) відповідальність настає у випадку вчинення правопорушення (делікту), в той час як позитивна (проспективна) конституційно-правова відповідальність має місце до моменту вчинення правопорушення і зумовлює правомірну поведінку суб'єктів. Виходячи з такого двохаспектного розуміння конституційно-правової відповідальності, можна зробити висновок, що для застосування ретроспективної (негативної) конституційно-правової відповідальності до судів нема ні юридичних, ні фактичних підстав. В той же час позитивна (проспективна) конституційно-правова відповідальність може бути застосована до судів шляхом стимулювання їх правомірної поведінки. Звичайно, напряду конституційно-правові санкції щодо судів в Конституції не закріплені, проте такою санкцією може стати внесення змін до Конституції України чи прийняття нової редакції Конституції України, за якими б суди (всі разом чи кожен окремо) ліквідовувались як такі, що не виконують покладених на них соціальних та законодавчо закріплених функцій.

Тож, з несуттєвим застереженням, можемо стверджувати, що юридична відповідальність як елемент правового статусу судів практично відсутня. Разом з тим, юридична відповідальність є невід'ємним елементом правового статусу суддів, що є предметом окремих наукових досліджень.

Література:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник. – 2-ге видання / О. Ф. Скакун. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
2. Совгиря О. В. Конституційне право України : навч. посібник / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.

Iukhymiuk O. The legal responsibility in the structure of legal status of court as public authority: theoretical aspect

The key structural elements of legal status of court are: legal principles of organization and activity of courts; legal personality of courts; forms and methods of their activity; guarantees of activity of courts; order of their formation and stopping of activity. Legal responsibility in the structure of legal status of court as public authority is practically absent.

Key words: *court, legal status, legal responsibility*